

דופן, ולא בשנות ערכין, כיון שמודה שאף בשנים אלו צריך מעת לעת?

ומשנינן: אדרבא משמע ש"שנים שבבן ושבת" מדובר בשנים שלא מפורשות בתורה, [והיינו שנים של פרק יוצא דופן]. דאי סלקא דעתך דכתיבא, ומדובר בשנים של ערכין, האי "שבבן ושבת", כלומר: למה נקט התנא בברייתא לשון "שבבן ושבת", "שבבן ושבת" כלשון הפסוק יט-א לגבי ערכין מיבעי ליה, ובעל כרחך מדובר בשנים של פרק יוצא דופן שכולן בלשון "בן ובת" נשנו: "בן" י"ב ו"בת" י"ב, וכיוצא בזה.

ועתה מפרשים את עיקר הדין שאמרה תורה בקיצבת ערך זכר ונקבה, שבזכר, נותן חמשים שקל כשהוא פחות מבן ששים, וכשהוא יותר מבן ששים פוחת ערכו עד לחמשה עשר שקל. ובנקבה, נותן שלשים שקלים כשהיא פחותה מבת ששים, וכשהיא יתירה מבת ששים פוחת ערכה לעשרה שקלים.

ושיילינן: ומאי שנא ערך נקבה, דכי מיוקנא ופחתא [כשהיא מזדקנת ליתירה מבת ששים, ופוחת שיעור ערכה] קיימא [עומד שיעור ערכה שהוא עשרה שקלים] אתילתא [על שליש] מערכה כשהיא ילדה פחותה מבת ששים, שהוא שלשים שקל. ומאי שנא זכר, דלא קיימא [שאינן עומד ערכו כשהוא יותר מבן ששים], אתילתא [על שליש] מערכו כשהוא ילד פחות מבן ששים! [שהרי ערכו כילד חמשים שקל, וכזקן רק חמשה עשר שקל].

ומשנינן: אמר חזקיה היינו טעמא, דאמרי

אמר ליה אביי לרב יוסף שפירש את הברייתא משמו של רב לענין פרקין דיוצא דופן: מי פלגיתו האם חלוקים אתם בדין, ולדעתך שנים של ערכין אינם מעת לעת?

אמר ליה רב יוסף לאביי: לא נחלקנו! אלא אנא אמרי חדא, והוא רב גידל אמר חדא, כלומר: שלענין הפירוש נחלקנו בדעת רב, באיזה שנים מדברת הברייתא, ולא לדינא.

ומסייענין לה, שאין כאן מחלוקת בדעת רב לדינא: הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך פליגי ומאן דאמר "לערכין" לא אמר [סבר] שאף ליוצא דופן צריך מעת לעת, והאמר רב במסכת נדה: הלכתא בכלה פירקין דיוצא דופן, שהשנים שנאמרו שם הם מעת לעת, הרי שלרב, אף בפירקין דיוצא דופן השנים הן מעת לעת, ולא דוקא לענין ערכין, ולא חולק רב גידל על רב יוסף, והוא הדין שרב יוסף לא חולק על רב גידל.

ומקשינן: שכיון שלא נחלקו לדינא, ואלא למאן דאמר: "לערכין" מדובר בברייתא, מאי טעמא לא אמר ופירש: ליוצא דופן מדברת הברייתא?

ומשנינן: טעמו הוא, משום ש"שנים שבבן ושבת" שנזכר בברייתא הם דומיא דהנך שנים אחרות שהוזכרו בברייתא, ומה הנך שנים, הם שנים דכתיבא בתורה, אף הנך שנים שבבן ושבת, הם שנים דכתיבא בתורה, ואלו הן שנים של ערכין, ולא שנים של פרק יוצא דופן שאינן כתובות בתורה, אלא מהלכה למשה מסיני.

ומקשינן ואידך רב יוסף מדוע פירש שהברייתא מדברת בשנים של פרק יוצא

אחרים] **סימא בביתא** [הרי היא מטמון לבית], כיון שיכולה לטרוח ולעשות מלאכה בזקנותה, ועל כן ערך הזקנה ביחס לילדותה, גדול יותר משל זקן ביחס לילדותו.

אינשי: "סבא בביתא [זקן כשהוא דר בבית אחרים] **פאהא בביתא** [הרי הוא שבר לבית]" שאין הזקן אלא למשא על בני הבית. אבל **"סבתא בביתא** [זקנה כשהיא דרה בבית

הדרן עלך השג יד

פרק האומר משקלי עלי

מתניתין:

האומר "משקל ידי עלי" — כיצד הוא שוקלה?

רבי יהודה אומר: ממלא חבית מים ומכניסה עד מרפקו⁽²⁾ [שעד שם קרוי יד], שעל ידי זה נחסרים מים בחבית כשיעור נפח היד, ושוקל בשר חמור [שמשקלו הסגולי הוא כמו של אדם] שיהיו בו גם עצמות וגידים כשיעור שנמצאים ביד אדם. ונותן את בשר החמור לתוכה עד שתתמלא מים עד גדותיה נמצא שנפח בשר החמור שהכניס שוה לנפח היד, ומשקל הבשר הזה שוה למשקל ידו.

האומר "משקלי עלי" [שנדר ליתן להקדש כפי משקלו], נותן כפי משקלו⁽¹⁾ לפי מה שפירש. אם אמר אתן כסף שמשקלו כמשקלי נותן כסף כפי משקלו. ואם אמר בזהב נותן זהב כפי משקלו.

מעשה באמה של ירמטיא שאמרה: משקל בתי עלי! ולא פירשה במה, ועלתה לירושלים, ושקלה את בתה, ונתנה כפי משקלה בזהב.

בקושיא יותר, שבשיטה מקובצת לעיל הביא שהרא"ש סובר כתוספות שהדין שדמים כשעת נתינה זה מגזירת הכתוב ואם כן, דברי הרא"ש סותרים זה את זה.

יש לדון, שבאומר דמי אדם עלי מצאנו דינים מיוחדים שהוקש לערכין לענין נידון בכבודו שאם אמר דמי ראשי עלי חייב דמי כולו כמו באומר ערך ראשי עלי. אך לגבי משקלי עלי לא נזכר שנידון בכבודו, והביאור הוא שאין לזה דין דמי אדם אלא זוהי התחייבות ממון פשוטה להקדש. ואם כן, מובן שבזה לא נאמר הגזירת הכתוב שיהיה כשעת נתינה, וכמו שמבואר ברא"ש שם שבאומר דמי בהמה עלי לא נאמר הדין שכשעת נתינה הוא הדין למשקל אדם לא נאמר הדין הזה, ורק בדין דמי אדם בזה התחדש שיהיה כשעת נתינה.

2. דעת רש"י שמרפק הכוונה בית השחי, והתוספות חולקים ומבארים שזה מה שאנחנו קוראים מרפק.

1. השיטה מקובצת מביא שהרא"ש מסתפק באומר משקלי עלי, אם נותן כפי משקלו בשעת הנדר או כפי שעת הנתינה, והרי ידוע שאחרי האוכל האדם יותר כבד ואם היה שינוי בין שעת הנדר לשעת הנתינה כפי איזה שעה הוא חייב, והכריע הרא"ש שחייב כפי שעת הנדר.

והלוקוטי הלכות העיר מדברי הגמרא לעיל [יח א], שמבואר בה שחייב דמים הוא כשעת נתינה, ושם נחלקו רש"י ותוספות בטעם הדין. דעת רש"י שהטעם הוא שאי אפשר לדעת כמה היה שווה בשעת הנדר ולכן נותן כשעת הנתינה, ודעת התוספות שזה מגזירת הכתוב. וכתב הליקוטי הלכות, שבשלמא לרש"י יש לומר, שלענין משקל אפשר לדעת כמה היה משקלו בשעת הנדר, ואם אז היה אחרי האוכל ישומו אותו גם כן אחרי האוכל, ולכן באומר משקלי עלי הולכים לפי שעת הנדר. אך לדעת התוספות שזה גזירת הכתוב שהולכים אחרי שעת הנתינה תמה הליקוטי הלכות מדוע לגבי משקלי עלי לא ילכו אחרי שעת הנתינה, ויש להוסיף

נפשיה בכל דהו⁽³⁾. שנותן כמשקלו מהפחות שבמינים.

כרהבה. דאמר רהבה: באתרא דתקלי כופרא [שנמכרת הזפת, שמחירה זול, על פי משקל], אם אמר "משקלי עלי", פטר נפשיה אפילו במשקלו כופרא.

ופריך: פשיטא, שכל דבר שדרכו לימכר במשקל בכלל דבריו הוא, שהרי סתם את דבריו.

ומשנינן: לא צריכא אלא במקום דאיכא מי דתקל, שמוכר במשקל ואיכא מי דבייל, שמוכר במדה ולא במשקל. מזה דתימא, כיון דכולהו לא תקלי נאמר לא יצא ידי נדרו בזה, שהרי תלה בדבר שבמשקל, קא משמע לן רחבה שנחשב דבר שבמשקל ונפטר בזה⁽⁴⁾.

אמר רב פפא: באתרא דתקלי שמכי [בצלים] — פטר נפשיה אף בשמכי!

אמר רבי יוסי: וכי היאך אפשר לכוון שעור מדויק של בשר החמור כנגד בשר שיש ביד, ועצמות נגד עצמות? ואם לא יהיה מכוון לא יהיו שוים במשקלם, כיון שאין משקל העצמות שווה למשקל הברש! ולא כך משערים, אלא, שמין את הירד באומדן דעת כמה היא ראויה לשקול.

גמרא:

והוינן בה: מאי "אם כסף כסף, אם זהב זהב" שכתוב במשנה?

ומפרשינן: אמר רב יהודה: אם פירש לתת כסף נותן כסף ואם פירש זהב נותן זהב.

ומקשינן: פשיטא, שהכל לפי מה שנדר!?

ומשנינן: הא קא משמע לן המשנה: טעמא דפירש, ולכן נותן כך. הא לא פירש במה אלא סתם ואמר "משקלי עלי" — פטר

הדין הוא סתם נדרים להחמיר ואם כן, כאן שיש כאלה שלא שוקלים זפת נלך להחמיר ולא יוכל לפטור את עצמו בזפת.

ותירץ בעולת שלמה, שכל הדין של סתם נדרים להחמיר זה רק בנדרים שהם דין איסור והיתר. אך כאן בהקדש שזה ממונות הרי בממון הולכים לקולא ופטור. אך הקשה על עצמו שהרי בכל הספקות בגמרא בסמוך פסק הרמב"ם שמספק הוא חייב אך אם מת היורשים פטורים, וביאר הלחם משנה שאצל הנודר שזה דיני איסור של נדר שייך הכלל סתם נדרים להחמיר. אך אצל הבנים שלא נדרו זה רק דין ממון וספק ממון לקולא, ואם כן, מוכח שבנודר עצמו הולכים לחומרא גם בנדר להקדש וחוזרת הקושיא שגם כאן כיון שיש מי שאינו שוקל איך

3. ביאר בליקוטי הלכות שדין זה שנפטר בכל שהוא זה לא רק באופן שאומר שהתכוון לזה, אלא גם כשנדר סתם נפטר בכל שהוא.

ואין זה שייך לדין סתם נדרים להחמיר, שכל זה רק כשיש שתי משמעויות לדבריו תופסים את היותר חמור מדין סתם נדרים להחמיר. אך כאן שאין שום משמעות אלא אמר סתם בזה פוטר עצמו בכל שהוא.

וכל זה כשנדר סתם, אבל אם אומר שהתכוון למשהוא מסויים ואינו זוכר מה, אז אינו יכול להפטר בכל שהוא אלא צריך שיתן מדבר יותר יקר עד שיאמר שודאי לא התכוון ליותר יקר מזה.

4. הקשה הלחם משנה [פ"ב מערכין ה"ז] הרי

קתני: **ואם אדם חשוב הוא, אף על גב דלא פירש — לפי כבודו (5) אמדינן ליה!** שודאי נתכוון למעולה שבמינים שהוא זהב. ועל זה אומרת המשנה: **מעשה באמה של ירמטיא שאמרה "משקל בתי עלי" ועלתה לירושלים, ושקלנה, ונתנה משקלה (6) זהב.** שכיון שאשה חשובה היתה אמדנה לפי כבודה.

אמר רב יהודה: **האומר "קומתי עלי ליתן להקדש", שמשמעו דבר גבוה כמו גובהו של הנודר — נותן שרביט עבה שאינו נכפף, כגובהו של נודר.** ואם פירש בזהב נותן שרביט של זהב, ואם של כסף כסף.

וצריך ליתן שרביט עבה שיכול לעמוד בצורה זקופה, ולא נכפף, שכך הוא "גובהו" של אדם.

אבל אם אמר **"מלוא קומתי עלי" נותן אף שרביט דק הנכפף.** כי "מלוא קומה" היינו מדת גובהו בלבד.

ומקשינן: **פשיטא, שהרי זהו דבר שבמשקל!?**

ומשינינן: **לא צריכא, אלא באופן שדרכם דבתר דשקלי — שדי, שמוסיף על המשקל תרי או תלתא בצלים, כדרך המוכרים.** מהו דתימא שמשום תוספת זו בטל מזה תורת משקל, שכבר אין המכירה לפי משקל, קא משמע לן רב פפא שלא בטל המשקל בתוספת הקטנה הזו.

שנינו במתניתין: **מעשה באמה של ירמטיא וכו'.**

ומקשינן: וכי **מעשה** מביאה המשנה ל**פתור** את הדין? שהרי נתבאר מהמשנה שאם סתם ולא פירש פוטר את עצמו בכל שהו. ואילו מעשה זה בסתם היה ובכל זאת כתוב **"ושקלה משקלה זהב"!**

ומשינינן: **חסורי מחסרי בדברי המשנה, והכי**

יכול להפטר בזפת.

וביאר העולת שלמה, שכל זה שייך רק כשיש ספק בדין מה משמעות דבריו בזה הולכים להחמיר, מה שאין כן בכופרא אין זה בגדר ספק מה כוונתו אלא הביאור הוא שבאמת אין שום משמעות בדבריו למה כוונתו, ובאופן כזה שאין משמעות בדבריו לא חלה ההתחייבות רק על מה שמוכח ודאי מדבריו אך על מה שלא מוכח לא חל, כי ההתחייבות חלה מדין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ומה שמוכח מדבריו יש על זה אמירה שמחייבת אך מה שלא מוכח אין על זה כלל מעשה המחייב ופטור בתורת ודאי.

5. כתב הרמב"ם [פ"ב מערכין ה"ז] שאומדים "לפי ממונו ודעתו". ומה שכתב דעתו ביאר בליקוטי הלכות שהכוונה היא אדם נדיב או

קמצן.

ומה שכתב "ממונו" לכאורה הכוונה שאם הוא עני אומדים אותו לפחות שבמינים, ואם הוא אדם בינוני נותן מדבר בינוני. אך הביא הליקוטי הלכות שבפסקי תוספות מבואר שכל מי שאינו עשיר פוטר את עצמו בכופרא שהוא פחות שבמינים.

6. כתב הרמב"ם בפירושו המשניות: אם הוא עשיר גדול ומפורסם הרי זה לא נתכוון אלא לערך גדול ולפיכך נוטלים ממנו משקלו מן המעולה שבמתנות רצה לומר, הזהב עכ"ל.

ודייק מזה הגרי"ז, שאין הביאור שעשיר מתכוון לזהב, אלא החילוק הוא שאדם סתם מתכוון לכל שהוא. אך עשיר מתכוון למתנה מרובה ושוב מדין סתם נדרים להחמיר צריך

דלא צריך למלת "מלוא", וקאמר לה, לטפויי מילתא קאתי, ודעתו לצאת במדת אורכו גרידא ולא בגובהו ממש.

איבעיא להו: האומר עומדי עלי, מהו? האם זה משמע כקומתו, או לא? [ולא אמר כלום, שאין כלשון הזה בנדרים. רבינו גרשום].

האומר רחבי עלי, מהו? האם משמע שאורך יט-ב השרביט יהיה כמדת רוחבו, או שמשמע שיהיה עבה כרוחבו?

האומר ישיבתי עלי, מהו? האם פירושו שרביט במדת גובהו כשהוא יושב, או שהפירוש ארוך כמדת רוחב מושבו? [שיטמ"ק]

האומר היקפי עלי, מהו? האם נותן שרביט דק שנכפף וארוך כמדת היקפו, או שצריך לתת שרביט עב כהיקפו וארוך כגובהו?

ונשאר כל הבעיות האלו בתיקו.

שנינו במתניתין: משקל ידי עלי וכו'.

תנו רבנן: האומר משקל ידי ומשקל רגלי עלי, רבי יהודה אומר: מביא חבית וממלא מים ומכניס ידו ורגלו.

ביד — מכניס עד האציל [מרפק], שעד שם קרוי יד. וברגל — עד הארכובה, ומכאן ולמעלה לא רגל הוא אלא ירך.

ושוקל (7) בשר חמור גידים ועצמות ונותן

מיתיבי: והא תניא "בין אם אמר קומתי עלי ובין מלוא קומתי עלי, נותן שרביט שאינו נכפף!" ולא כרב יהודה שמחלק ביניהם.

ומשנינן: רב יהודה, הוא דאמר כרבי עקיבא, דדייק לישנא יתירא, ומזה שהוסיף בלשונו ואמר "מלוא", מתפרשים דבריו באופן אחר מאילו אמר "קומתי" בלבד. והברייתא שהקשינו ממנה היא שלא כרבי עקיבא.

ומצינו לשיטת רבי עקיבא בזה דתנן: המוכר את הבית לא מכר לא את הבור ולא את הדות שבו. ואף על פי שכתב שמוכר עומקה ורומה של הבית לא כללם במכירה. וצריך המוכר ליקח לו דרך מן הלוקח בתוך הבית לילך בה לאותו בור ודות, דברי רבי עקיבא. שאת כל הבית מכר לו ולא שייר לעצמו דרך. שסובר רבי עקיבא, המוכר, בעין יפה הוא מוכר.

וחכמים אומרים: אינו צריך ליקח דרך, כי שיירה המוכר לעצמו בבית, כי לדעתם המוכר בעין רעה הוא מוכר.

ומודה רבי עקיבא לחכמים, בזמן שאמר לו הריני מוכר חוץ מאלו, בור ודות, שאין צריך ליקח לו דרך. שאז תולים ששיירה במכירה לעצמו.

אלמא, לרבי עקיבא, כיון דלא צריך לומר "חוץ מאלו" [שבלי זה לא מכרם], וקאמר חוץ — לטפויי מילתא קאתי, ולהודיעו שמשיר דרך. הכא נמי, לרב יהודה, כיון

7. לכאורה משמע מהלשון ששוקלים את בשר החמור לפני שמכניסים אותו לחבית. וכתבו התוספות, שזה לאו דוקא אלא שוקלים אחרי

לתת ממין טוב עד שיאמר שלא התכוון ליותר, ולכן נותן זהב שאין מין יותר טוב ממנו וזבה ודאי נפטר.